

MEDDELANDE NR 14 FRÅN SALTSJÖBADENS HEMBYGDSFÖRENING

November 1979

IRRBLOSS OCH LYKTGUBBAR

Ragnar Westman

Först en fantasi om gången tid i anslutning till rubriken. Arrendatorn på Lund till sin son: "Karl, du får kila över till Hermansdal efter en kanna brännvin, som jag glömde hämta då jag var på Erstavik i dag. Du är ju så stor nu att du inte räds för mörker och förresten hinner du hem innan det är mörkt. Du behöver ej vara rädd för älg. Patron sa att älgarna nu håller till i Ältatrakten. Skynda dej nu så att jag får mitt brännvin till helgen." "Ja Far". Pojken sprang iväg utmed Lundsjön på gångstigen som går upp över bergen ned mot träsket och Hermansdal. Dammluckan vid träsket var stängd så att det grävda diket ned till bränneriet var torrlagt. Destillationen för dagen var avslutad, tänkte pojken. När han kom ned såg han gubben som sköter apparaterna försvinna mot Erstavik, sprang efter honom och fick veta att han kommer tillbaka om en timme. Tiden gick och det hann bli mörkt innan han kom tillbaka. Pojken fick sin kanna och begav sig upp utmed diket, klättrade upp ett stycke på berget, vände sig om och såg mot träsket. Han fick då se små lågor som hoppade utmed ena kanten av kärret. Han stelnade till och hjärtat slog hårt men han kom sedan att tänka på att det kallades Ljusträsket och fick nu se vad andra berättat om. Han var lite skakis, men var snart hemma hos far och mor och berättade vad han sett. Ovanstående händelse har kanske inträffat i verkligheten.

Mitt intresse för Irrbloss och Lyktgubbar väcktes tidigt eftersom vi här i vår trakt har tre kärr som syftar på fenomenet. Förutom nämnda Ljusträsket finns Skinmossen (på våra kartor förvanskat till Skinmossen eller Än värre Skinmåsen) samt det genom Golfbanans dränering försvunna Ljuskärret, beläget i dalen söder om Ljuskärretsberget. Det bör nämnas att från Ljuskärret rann den bäck som en gång gav vatten till två kvarnar. Den går nu mest under jord men i dagarna utmed Kvarntorpsvägen förbi Tippens station där den försvinner underjordiskt till Neglingeviden med utlopp nedanför idrottsplatsen.

Åter till Irrbloss.

För några år sedan skrev jag till "Fråga Lund" och "Svar i dag" utan att få besked om fenomenet. Först i år fick jag genom ett Sjukhusbibliotek, där jag fann följande förklaring på fenomenet:

"Irrbloss, Lyktgubbar, ljusföreteelser som iakttages i sumpiga trakter som lågor, svävande över jorden. Man har velat söka deras uppkomst i förbränning av sumpgas (metan) som bildats genom föruttning och förmultning av organiska ämnen. De iakttages i allmänhet på ställen där det finns lager av dy eller gyttja med ruttande organiska ämnen och i flera fall har man även konstaterat närvaro av mineralet vivianit. En antaglig förklaring vore då, att vivianiten här reduceras varvid gasformiga fosforföreningar, särskilt fosforväten bildas, vilka vid långsam oxidation frambringa detta ljusfenomen. Irrbloss skulle således vara "kalla lågor". Irrbloss studerades 1922 vid sjön Lekvattnet, se G.Lundkvist och H.Thomasson, "Sjön Lekvattnet i Värmland" (i Sveriges Geologiska Undersökning Ser. C. nr 323, 1924).

I brev till institutionen (i Uppsala) frågade jag om förklaringen gäller och om man laboratoriemässigt lyckats framkalla dessa lågor. Deras svar följer här:

"Ang. Irrbloss.

Trots en hel del förfrågningar och litteraturundersökningar om orsakerna till s.k. irrbloss har undertecknad inte kunnat finna att något nytt har tillkommit sedan den av Er kända skriften om Lekvattnet skrevs 1924. Sannolikt är således orsaken att det i vissa fall utvecklas tillräckliga mängder fosforväte, som antänds då det kommer i kontakt med luftens syre. Fosforvätet antänds i sin tur den gas, som kallas sumpgas (metan) och är särskilt vanlig i torvmarker men också kan förekomma i sjöar. Därvid uppstår det ljusfenomen som kallas irrbloss. Med hänsyn till att sumpgas förekommer så allmänt och i ganska stora mängder, är det anmärkningsvärt att irrbloss inte iakttages oftare. Det skulle kunna bero på att lämplig fosforförening är mera sällsynt. Som ni själv nämner, torde fosfor främst härröra från drunknade djur.

SVERIGES GEOLOGISKA UNDERSÖKNING

Kvartär- och hydrologiska byrån

Enligt uppdrag

Ernest Magnusson. "

Något svar på min fråga om laboratorieprov fick jag ej. Prov återstår för framtida intresserade.

Orsaken till varför man numera ej ser fenomenet antages enligt ovan bero på den ringa förekomsten på drunknade djur i träskan. Detta återigen tror jag beror på att man jagade djuren på ett annat sätt, med klappjakt. Djuren blev inringade och sökte undkomma via träskan där de drunknade, utan att man kunde tillvarata dem. Träsket berikades då med fosfor. Låter det inte troligt?

23/11 1979

Ragnar Westman.